

معاونت پژوهش‌های
کاربردی

سند

نظرات استدلالی

طرح اصلاح قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری (مرحله سوم)

شماره مسلسل: ۱۴۰۲/۰۴/۰۳۱

تاریخ: ۱۴۰۲/۰۴/۰۳

باسمه تعالی

نظرات استدلالی شورای نگهبان

در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

طرح اصلاح قانون تشکیلات و آیین دادرسی
دیوان عدالت اداری
(مرحله سوم)

تاریخ تصویب: ۱۴۰۱/۱۱/۱۵

کد گزارش: ۱۴۰۲۰۴۰۳۱

تاریخ نظر شورای نگهبان: ۱۴۰۱/۱۱/۱۸

پژوهشکده شورای نگهبان

طرح اصلاح قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری (مرحله سوم)

درباره‌ی مصوبه

طرح «اصلاح قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری»، در تاریخ ۱۳۹۹/۴/۲۲ اعلام وصول و جهت طی مراحل قانونی به هیئت رئیسه‌ی مجلس تقدیم شد. این طرح در تاریخ ۱۴۰۱/۳/۲۹ با اصلاحاتی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و طی نامه‌ی شماره ۳۴۲/۳۰۲۸۲ مورخ ۱۴۰۱/۴/۷ برای طی مراحل قانونی مقرر در اصل (۹۴) قانون اساسی به شورای نگهبان ارسال شد. شورای نگهبان با بررسی این مصوبه در جلسات متعدد، برخی مفاد آن را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داد و نظر خود در این خصوص را طی نامه‌ی شماره ۱۰۲/۳۲۱۲۵ مورخ ۱۴۰۱/۴/۲۵ به مجلس شورای اسلامی اعلام کرد.

سپس مجلس شورای اسلامی در راستای تأمین نظر شورای نگهبان در جلسه‌ی مورخ ۱۴۰۱/۹/۱۶، اصلاحاتی را در مصوبه اعمال کرد و مصوبه‌ی مرحله‌ی دوم را در قالب نامه‌ی شماره ۳۴۲/۹۰۱۴۹ مورخ ۱۴۰۱/۹/۲۰ ارسال کرد. شورا بررسی مصوبه‌ی اعاده‌شده را در دستور جلسه‌ی مورخ ۱۴۰۱/۱۰/۷ قرار داد، اما همچنان برخی از مواد آن را واجد ابهام و اشکال دانست و نظر خود در این خصوص را به موجب نامه‌ی شماره ۱۰۲/۳۴۵۱۵ مورخ ۱۴۰۱/۱۰/۱۱ اعلام کرد.

مجلس شورای اسلامی مجدداً در تاریخ ۱۴۰۱/۱۱/۵ اصلاحاتی را در مصوبه اعمال کرد و مصوبه‌ی اصلاح‌شده را به موجب نامه‌ی شماره ۳۴۲/۱۰۶۷۲۹ مورخ ۱۴۰۱/۱۱/۱۶ به شورای نگهبان ارسال کرد. شورای نگهبان پس از بررسی مصوبه‌ی اعاده‌شده در تاریخ ۱۴۰۱/۱۱/۱۸، همچنان برخی از مواد مصوبه را مغایر با قانون اساسی دانست و نظر خود در این خصوص را در قالب نامه‌ی شماره ۱۰۲/۳۵۵۸۳ مورخ ۱۴۰۱/۱۱/۱۸ به رئیس مجلس ارسال کرد.

«نظرات استدلالی شورای نگهبان در خصوص طرح اصلاح قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری (مرحله سوم)»

[یک ماده به عنوان ماده (۹ مکرر) به مصوبه به شرح زیر الحاق می‌شود:]

ماده ۹ مکرر -

تبصره ماده (۹) قانون^۱ حذف می‌شود.

■ توضیح اعمال تذکر

قانون‌گذار در ماده (۴) اصلاحی و تبصره‌ی اصلاحی آن، شرط تصدی شعب دیوان را دارا بودن «هفت سال سابقه قضایی» ذکر کرده است که البته قضات دارای مدرک دکتری حقوق از شرط سابقه‌ی مذکور مستثنی شده‌اند. حال با توجه به اینکه در تبصره‌ی ماده (۹) فعلی قانون، تصدی شعب اجرای احکام دیوان تنها با «حداقل ده سال سابقه قضایی» مجاز شمرده شده است و همچنین قضات دارای مدرک ارشد و دکتری نیز با «حداقل پنج سال سابقه قضایی» مجاز به تصدی شعب اجرای احکام شده‌اند، شورای نگهبان در مرحله‌ی قبل متذکر شد که تبصره‌ی ماده (۹) فعلی قانون متناسب با تغییر ماده (۴) اصلاحی مورد بازنگری قرار گیرد. اکنون با توجه به حذف تبصره‌ی ماده (۹)، تذکر شورا اعمال شده است و کلیه‌ی قضات دیوان (از جمله قضات اجرای احکام) از حیث سابقه‌ی قضایی تابع ماده (۴) اصلاحی و تبصره‌ی اصلاحی آن خواهند بود.

■ نظر شورای نگهبان

ماده (۹ مکرر)، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

۱. ماده (۹) قانون فعلی دیوان: «ماده ۹ - ...

تبصره - برای دادرسان اجرای احکام، داشتن حداقل ده سال سابقه قضایی و یا پنج سال سابقه قضایی با داشتن مدرک کارشناسی ارشد یا دکترا در رشته‌های حقوق و الهیات (گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی) یا هم‌تراز حوزوی آن لازم است.»

ماده ۱۰-

[به ابتدای ماده (۱۰) مصوبه، عبارت «در بند (۳) ماده (۱۰) قانون، عبارت «بند (۱)» به عبارت «بند (۱) و تبصره (۴) این ماده» اصلاح و «اضافه می‌شود. در بند (۳) ماده (۱۰) قانون، عبارت «بند (۱)» به عبارت «بند (۱) و تبصره (۴) این ماده» اصلاح و تبصره (۱) قانون به شرح زیر اصلاح و تبصره (۲) ماده مذکور ابقاء و دو تبصره به عنوان تبصره‌های (۳) و (۴) به آن الحاق می‌شود:

صلاحیت و حدود اختیارات دیوان به قرار زیر است:

۱- ...

۳- رسیدگی به شکایات قضات و مشمولان قانون مدیریت خدمات کشوری و سایر مستخدمان واحدها و مؤسسات مذکور در بند (۱) و تبصره (۴) این ماده و مستخدمان مؤسساتی که شمول این قانون نسبت به آنها محتاج ذکر نام است اعم از لشکری و کشوری از حیث تضييع حقوق استخدامی [در تبصره (۱) اصلاحی ماده (۱۰) قانون موضوع ماده (۱۰) مصوبه، عبارت

۱. ماده (۱۰) قانون فعلی دیوان: «صلاحیت و حدود اختیارات دیوان به قرار زیر است:

۱- رسیدگی به شکایات و تظلمات و اعتراضات اشخاص حقیقی یا حقوقی از:

الف- تصمیمات و اقدامات واحدهای دولتی اعم از وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و شهرداری‌ها و سازمان تأمین اجتماعی و تشکیلات و نهادهای انقلابی و مؤسسات وابسته به آنها

ب- تصمیمات و اقدامات مأموران واحدهای مذکور در بند «الف» در امور راجع به وظایف آنها

۲- رسیدگی به اعتراضات و شکایات از آراء و تصمیمات قطعی هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری و کمیسیون‌هایی مانند کمیسیون‌های مالیاتی، هیئت حل اختلاف کارگر و کارفرما، کمیسیون موضوع ماده (۱۰۰)

قانون شهرداری‌ها منحصراً از حیث نقض قوانین و مقررات یا مخالفت با آنها

۳- رسیدگی به شکایات قضات و مشمولان قانون مدیریت خدمات کشوری و سایر مستخدمان واحدها و مؤسسات مذکور در بند (۱) و مستخدمان مؤسساتی که شمول این قانون نسبت به آنها محتاج ذکر نام است اعم از لشکری و کشوری از حیث تضييع حقوق استخدامی

تبصره ۱- تعیین میزان خسارات وارده از ناحیه مؤسسات و اشخاص مذکور در بندهای (۱) و (۲) این ماده پس از صدور رأی در دیوان بر وقوع تخلف با دادگاه عمومی است.

تبصره ۲- تصمیمات و آراء دادگاه‌ها و سایر مراجع قضایی دادگستری و نظامی و دادگاه‌های انتظامی قضات دادگستری و نیروهای مسلح قابل شکایت در دیوان عدالت اداری نمی‌باشد.»

«نسبت به تعیین خسارت» به عبارت «و تعیین خسارت» اصلاح می‌شود. تبصره ۱- رسیدگی به دعاوی مطالبه خسارت در صلاحیت دادگاه عمومی است. لیکن در مواردی که مطالبه خسارت ناشی از تخلف در اجرای وظایف قانونی و اختصاصی یا ترک فعل از انجام وظایف مذکور از سوی واحدهای دولتی یا دستگاه‌های مذکور در بندهای (۱) و (۲) و تبصره (۴) این ماده و مأمورین واحدها و دستگاه‌های یادشده باشد، موضوع در دیوان عدالت اداری مطرح و شعبه دیوان ضمن رسیدگی به احراز وقوع تخلف نسبت به اصل مطالبه خسارت، و تعیین خسارت وارده اقدام نموده و حکم مقتضی صادر می‌نماید.

[مجلس بر مصوبه قبلی خود در تبصره (۴) الحاقی به ماده (۱۰) قانون، موضوع ماده (۱۰) مصوبه، اصرار ورزید.]

تبصره ۴- رسیدگی به تظلمات نسبت به مصوبات و تصمیمات یا اقدامات دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی و دانشگاه آزاد اسلامی در صلاحیت دیوان عدالت اداری است.

▪ دیدگاه مغایرت

قانون‌گذار در تبصره (۴) سابق، رسیدگی به تظلمات نسبت به مصوبات، تصمیمات و اقدامات دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت شامل وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی، شرکت‌های دولتی و «مؤسسات یا نهادهای عمومی غیردولتی» و «دانشگاه آزاد اسلامی» را در صلاحیت دیوان عدالت اداری قرار داده بود. شورای نگهبان حکم مذکور را از دو منظر مغایر با اصل (۱۷۳) قانون اساسی شناخت؛ اولاً با توجه به اینکه صلاحیت رسیدگی

۱. ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه مدیریت خدمات کشوری مجلس شورای اسلامی: «ماده ۵- دستگاه اجرایی: کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی، مؤسسات یا نهادهای عمومی غیردولتی، شرکت‌های دولتی و کلیه دستگاه‌هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر و یا تصریح نام است از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، بانک مرکزی، بانک‌ها و بیمه‌های دولتی، دستگاه اجرایی نامیده می‌شوند.»

دیوان را به «مؤسسات یا نهادهای عمومی غیردولتی» توسعه داده است، مغایر با اصل مذکور است. ثانیاً نظر به اینکه ماهیت دانشگاه آزاد، «غیرخصوصی و غیردولتی» است، توسعه‌ی صلاحیت دیوان به آن دانشگاه نیز مغایر با اصل مذکور است. حال با توجه به اینکه مجلس شورای اسلامی همچون مرحله‌ی قبل برای اعمال اصل (۱۱۲) قانون اساسی بر مصوبه‌ی پیشین خود اصرار ورزیده است، همچنان اشکال فوق به قوت خود باقی است.

▪ توضیح اعمال تذکر

الف) قانون‌گذار در انتهای تبصره (۱) پیشین دو بار از کلمه‌ی «نسبت» در عبارات «نسبت به اصل مطالبه خسارت» و «نسبت به تعیین خسارت وارده» استفاده کرده بود و شورا به این موضوع متذکر شد. اکنون در تبصره (۱) اصلاحی تذکر شورا عیناً اعمال شده است.

ب) اگرچه شورای نگهبان تبصره (۴) این ماده را مغایر با اصل (۱۷۳) قانون اساسی شناخته بود، اما متذکر شد در صورتی که این تبصره با اصرار مجلس شورای اسلامی در مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب برسد، صلاحیت دیوان در رسیدگی به شکایات ناظر به «حقوق استخدامی» کارکنان نهادهای عمومی غیردولتی و دانشگاه آزاد دارای ابهام خواهد بود و لازم است بند (۳) ماده (۱۰) مورد اصلاح قرار گیرد. حال در مصوبه‌ی اصلاحی این تذکر شورا عیناً اعمال و در متن بند (۳) به دستگاه‌های موضوع تبصره (۴) تصریح شده است.

▪ نظر شورای نگهبان

۱- در ماده (۱۰) موضوع اصلاح ماده (۱۰) قانون، ایراد سابق شورای نگهبان در خصوص تبصره (۴) اصلاحی، کماکان به قوت خود باقی است.

ماده ۱۲-

به ماده ۱۲ قانون^۱ یک تبصره به شرح زیر به عنوان تبصره (۲) الحاق

۱. ماده (۱۲) قانون فعلی دیوان: «ماده ۱۲- حدود صلاحیت و وظایف هیئت عمومی دیوان به شرح زیر است:

و شماره تبصره ماده مذکور به (۱) اصلاح می‌شود:
[در تبصره (۲) الحاقی به ماده (۱۲) قانون، موضوع ماده (۱۲) مصوبه، عبارت «لیکن رسیدگی به مصوبات و تصمیمات کمیسیون‌ها و کمیته‌های ذیل شوراهای مذکور» به عبارت «لیکن رسیدگی به مصوبات و تصمیمات زیرمجموعه‌های شوراهای مذکور از قبیل هیئت (کمیسیون)ها، کارگروه (کمیته)ها، شوراها و ستادها» اصلاح می‌شود.]
تبصره ۲- رسیدگی به مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی فضای مجازی در حوزه تحت صلاحیت این نهادها از شمول حکم این ماده خارج است. لیکن رسیدگی به مصوبات و تصمیمات زیرمجموعه‌های شوراهای مذکور از قبیل هیئت (کمیسیون)ها، کارگروه (کمیته)ها، شوراها و ستادها در صلاحیت دیوان عدالت اداری قرار می‌گیرد.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

قانون‌گذار در ذیل تبصره (۲) پیشین ماده (۱۲) از واژه‌ی غیرفارسی «کمیته» استفاده کرده بود و در نتیجه شورا این ماده را مغایر با اصل (۱۵) قانون اساسی شناخت. حال که در تبصره (۲) اصلاحی معادل فارسی «کارگروه» جایگزین شده است، اشکال سابق شورا نیز مرتفع شده است.

▪ توضیح اعمال تذکر

مجلس شورای اسلامی در ذیل تبصره (۲) سابق، رسیدگی به مصوبات و تصمیمات «کمیسیون‌ها و کمیته‌های» ذیل شوراهای عالی انقلاب فرهنگی و فضای مجازی را در صلاحیت دیوان عدالت اداری

→

۱- رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات اشخاص حقیقی یا حقوقی از آیین‌نامه‌ها و سایر نظامات و مقررات دولتی و شهرداری‌ها و مؤسسات عمومی غیردولتی در مواردی که مقررات مذکور به علت مغایرت با شرع یا قانون و یا عدم صلاحیت مرجع مربوط یا تجاوز یا سوءاستفاده از اختیارات یا تخلف در اجرای قوانین و مقررات یا خودداری از انجام وظایفی که موجب تضييع حقوق اشخاص می‌شود.

۲- صدور رأی وحدت رویه در موارد مشابه که آراء متعارض از شعب دیوان صادر شده باشد.

۳- صدور رأی ایجاد رویه که در موضوع واحد، آراء مشابه متعدد از شعب دیوان صادر شده باشد.

تبصره- رسیدگی به تصمیمات قضایی قوه قضائیه و صرفاً آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و تصمیمات رئیس قوه قضائیه و مصوبات و تصمیمات شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مجلس خبرگان و شورای عالی امنیت ملی از شمول این ماده خارج است.»

دانسته بود. اما نظر به اینکه عناوین نهادهای زیرمجموعه‌ی شوراهای مذکور صرفاً محدود به «کمیسیون» و «کمیته» نیست، شورا متذکر شد عبارت تبصره اصلاح و عنوان عامی جایگزین «کمیسیون‌ها و کمیته‌های ذیل شوراهای مذکور» شود. اکنون که عبارت عام «زیرمجموعه‌های شوراهای مذکور» ذکر شده است و مصادیق تصریح‌شده نیز جنبه‌ی تمثیلی پیدا کرده است، تذکر شورا اعمال شده است.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۱۲) مصوبه موضوع اصلاح ماده (۱۲) قانون، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۱۵-

[با توجه به اصلاح انجام‌شده در ماده (۱۰) قانون، موضوع ماده (۱۰) مصوبه، در تبصره‌های (۴) و (۵) الحاقی به ماده (۱۶) قانون، موضوع ماده (۱۵) مصوبه، عبارت «موضوع بندهای (۱) و (۳)» به عبارت «موضوع بندهای (۱) و (۳) و تبصره (۴)» اصلاح و در تبصره (۴) الحاقی به ماده (۱۶) قانون، عبارت «تقاضای انجام امر اداری» به عبارت «تقاضای انجام امر اداری یا خودداری از انجام آن» اصلاح می‌شود.]
به ماده (۱۶) قانون^۱ سه تبصره به عنوان تبصره‌های (۳)، (۴) و (۵) به

۱. ماده (۱۶) قانون فعلی دیوان: «ماده ۱۶- رسیدگی در شعب دیوان، مستلزم تقدیم دادخواست است.

دادخواست باید به زبان فارسی روی برگه‌های مخصوص، تنظیم شود.

تبصره ۱- پرونده‌هایی که با صدور قرار عدم صلاحیت، از مراجع قضایی دیگر به دیوان ارسال می‌شود، نیازی به تقدیم دادخواست و پرداخت هزینه دادرسی ندارد.

تبصره ۲- از زمان تصویب این قانون، مهلت تقدیم دادخواست، راجع به موارد موضوع بند (۲) ماده (۱۰) این قانون، برای اشخاص داخل کشور سه ماه و برای افراد مقیم خارج از کشور، شش ماه از تاریخ ابلاغ رأی یا تصمیم قطعی مرجع مربوط مطابق قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) است. مراجع مربوط مکلفند در رأی یا تصمیم خود تصریح نمایند که رأی یا تصمیم آنها ظرف مدت مزبور در دیوان قابل اعتراض است. در مواردی که ابلاغ، واقعی نبوده و ذی‌نفع ادعای عدم اطلاع از آن را بنماید شعبه دیوان در

شرح زیر الحاق می شود:

تبصره ۳- ...

تبصره ۴- دستگاهها و مأمورین موضوع بندهای (۱) و (۳) و تبصره (۴) ماده (۱۰) این قانون مکلفند هرگونه تصمیم و اقدام قطعی خود را که در مورد اشخاص ذی نفع اتخاذ می نمایند، به آنها ابلاغ کنند. در مواردی که اشخاص ذی نفع تقاضای انجام امر اداری یا خودداری از انجام آن را از دستگاههای مذکور دارند، ابتدا باید تقاضای خود را به دستگاه مربوط ارائه دهند و آن دستگاه مکلف است ضمن ثبت درخواست و ارائه رسید، حداکثر ظرف سه ماه به صورت کتبی پاسخ قطعی را (نفیاً یا اثباتاً) به ذی نفع ابلاغ نماید. مگر اینکه در سایر قوانین ظرف زمانی معینی برای پاسخ گویی دستگاهها و مأمورین مذکور مشخص شده باشد یا فوریت موضوع، اقتضای زمان کوتاه تری را داشته باشد.

چنانچه با انقضای مهلت مذکور، آن دستگاه از ابلاغ پاسخ مقتضی خودداری نماید، ذی نفع می تواند با رعایت مواعد مذکور در تبصره (۲) این ماده از زمان انقضای مهلت پاسخ، در دیوان طرح شکایت کند.

عدم پاسخگویی و استتکاف از ثبت درخواست و ارائه رسید به اشخاص متقاضی، تخلف اداری محسوب می شود و چنانچه شاکی خواسته خود را از طریق اظهارنامه قانونی یا طرق قابل اثبات دیگری به دستگاه ذی ربط ارسال نموده باشد، مبدأ محاسبه مهلت مقرر از زمان وصول این درخواست می باشد.

تبصره ۵- تصمیمات و اقدامات دستگاهها و مأموران موضوع بندهای (۱) و (۳) و تبصره (۴) ماده (۱۰) این قانون که قبل از لازم الاجراء شدن این قانون به ذی نفع ابلاغ یا اعلام شده و یا وی به هر نحوی از آن اطلاع یافته و تا تاریخ مذکور نسبت به آن تصمیم یا اقدام در دیوان طرح شکایت ننموده است، ظرف شش ماه از تاریخ لازم الاجراء شدن این قانون، قابل شکایت در دیوان می باشد. در صورتی که احراز شود شخص ذی نفع، معاذیر قانونی یا شرعی داشته است،

ابتداء به موضوع ابلاغ رسیدگی می نماید. در مواردی که به موجب قانون سابق، اشخاصی قبلاً حق شکایت در مهلت بیشتری داشته اند، مهلت مذکور، ملاک محاسبه است.»

مدت زمان معذوریت به مهلت مذکور در این تبصره، اضافه می‌شود.

■ دیدگاه عدم مغایرت

شورای نگهبان ماده (۱۵) مصوبه را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی ندانسته بود و اصلاحات فوق در راستای رفع ایراد شورا نبوده است. ضمن اینکه اصلاحات به عمل آمده نیز مغایرتی با شرع یا قانون اساسی ندارد.

■ نظر شورای نگهبان

ماده (۱۵) مصوبه موضوع اصلاح ماده (۱۶) قانون، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۱۹ -

[با توجه به اصلاح انجام شده قبلی در ماده (۲۸) اصلاحی قانون، موضوع ماده (۱۹) مصوبه، در انتهای ماده مذکور عبارت «چنانچه طرح شکایت مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد باقیمانده مهلت مقرر از زمان ابلاغ قرار مدیر دفتر محاسبه می‌شود.» به عبارت «چنانچه طرح شکایت مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد، باقیمانده مهلت مقرر، حسب مورد، از زمان قطعیت قرار مدیر دفتر یا ابلاغ رأی قاضی، محاسبه می‌شود.» اصلاح می‌شود.]
ماده (۲۸) قانون^۱ به شرح زیر اصلاح می‌شود:
ماده ۲۸ - به جز موارد مذکور در ماده (۲۷) این قانون^۱ چنانچه دادخواست از

۱. ماده (۲۸) قانون فعلی دیوان: «ماده ۲۸ - در صورتی که هر یک از موارد مذکور در بندهای (ب) تا (ث) و (ج) ماده (۱۸) این قانون در دادخواست رعایت نشده باشد و یا دادخواست از جهت شرایط مقرر در مواد (۱۹) الی (۲۳) این قانون نقص داشته باشد، مدیر دفتر شعبه ظرف دو روز نقایص دادخواست را طی اخطاریه‌ای به طور مستقیم یا از طریق دفاتر مستقر در مراکز استان‌ها به شاکی اعلام می‌کند. شاکی، ده روز از تاریخ ابلاغ اخطاریه، فرصت رفع نقص دارد و چنانچه در مهلت مذکور اقدام به رفع نقص ننماید، دادخواست به موجب قرار مدیر دفتر یا جانشین او، رد می‌گردد. این قرار ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ، قابل اعتراض در همان شعبه دیوان است. رسیدگی به اعتراض نسبت به رد دادخواست، توسط رئیس یا دادرسی‌البدل شعبه انجام می‌شود و پس از صدور دستور توسط قاضی مزبور، مراتب توسط مدیر دفتر شعبه به معترض ابلاغ می‌گردد. این تصمیم قطعی است، ولی رد دادخواست، مانع طرح مجدد شکایت نیست.»

جهت شرایط مقرر در مواد (۱۸) تا (۲۳) این قانون^۲ نقص داشته باشد، مدیر دفتر شعبه ظرف دو روز نقایص دادخواست را طی اخطاریه‌ای به طور مستقیم یا از طریق دفاتر مستقر در مراکز استان‌ها با ابلاغ الکترونیکی به شاکی اعلام می‌کند. شاکی از تاریخ ابلاغ اخطاریه ده روز فرصت رفع نقص دارد و چنانچه در مهلت مذکور اقدام به رفع نقص ننماید دادخواست به موجب قرار مدیر دفتر یا جانشین او رد می‌شود. چنانچه احراز شود شاکی معاذیر قانونی یا شرعی داشته، مدت معذورت به مواعد مقرر در این ماده، اضافه می‌شود. این قرار ظرف ده روز از

→

۱. ماده (۲۷) قانون فعلی دیوان: «ماده ۲۷- چنانچه دادخواست، فاقد نام و نام خانوادگی شاکی یا اقامتگاه وی باشد، به موجب قرار مدیر دفتر شعبه، رد می‌شود. این قرار قطعی است، ولی صدور آن، مانع طرح مجدد شکایت نیست. چنانچه طرح دعوی مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد از زمان اطلاع محاسبه می‌شود.»

۲. مواد (۱۸) تا (۲۳) قانون فعلی دیوان: «ماده ۱۸- دادخواست باید حاوی نکات زیر باشد:

الف- ...

ماده ۱۹- هزینه دادرسی در شعب بدوی دیوان، یکصد هزار (۱۰۰.۰۰۰) ریال و در شعب تجدیدنظر دویست هزار (۲۰۰.۰۰۰) ریال است.

تبصره- ...

ماده ۲۰- شاکی باید رونوشت یا تصویر خوانا و گواهی‌شده اسناد و مدارک مورد استناد خود را پیوست دادخواست نماید. تبصره ۱- تصویر یا رونوشت مدارک باید به وسیله دبیرخانه و یا دفاتر شعب دیوان و یا دفاتر اداری مستقر در مراکز استان‌ها و یا دفاتر دادگاه‌های عمومی، دفاتر اسناد رسمی، وکیل شاکی یا واحدهای دولتی و عمومی تصدیق شود. در صورتی که رونوشت یا تصویر سند، خارج از کشور تهیه شده باشد، مطابقت آن با اصل، باید در دفتر یکی از سفارتخانه‌ها یا کنسولگری‌ها و یا دفاتر نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران، گواهی شود.

تبصره ۲- در مواردی که تصدیق اسناد و مدارک مربوط به واحدهای دولتی و عمومی از سوی شاکی ممکن نباشد و یا اینکه اساساً شاکی نتواند تصویری از آنها ارائه نماید، دیوان مکلف به پذیرش دادخواست است و باید تصویر مصدق اسناد را از دستگاه مربوطه مطالبه نماید.

ماده ۲۱- در صورتی که سند به زبان فارسی نباشد، علاوه بر تصویر یا رونوشت گواهی شده، ترجمه گواهی شده آن نیز باید پیوست شود. صحت ترجمه و مطابقت تصویر یا رونوشت با اصل، باید به وسیله مترجمان رسمی یا سفارتخانه‌ها یا کنسولگری‌ها و یا دفاتر نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، گواهی شود.

ماده ۲۲- هرگاه دادخواست توسط وکیل یا قائم مقام و یا نماینده قانونی شاکی تقدیم شده باشد، باید تصویر یا رونوشت گواهی شده سند مثبت سمت دادخواست دهنده نیز ضمیمه گردد.

ماده ۲۳- دادخواست و ضمائم آن باید به تعداد طرف شکایت به اضافه یک نسخه تهیه شود. ...»

تاریخ ابلاغ قابل اعتراض در همان شعبه دیوان است. رسیدگی به اعتراض به قرار رد دادخواست در شعبه مربوط به عمل می‌آید. پس از صدور رأی توسط قاضی شعبه، مراتب توسط مدیر دفتر شعبه به معترض ابلاغ می‌شود. این رأی قطعی است ولی رد دادخواست مانع از طرح مجدد شکایت نیست. چنانچه طرح شکایت مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد، باقیمانده مهلت مقرر، حسب مورد، از زمان قطعیت قرار مدیر دفتر یا ابلاغ رأی قاضی، محاسبه می‌شود.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

شورا در مرحله‌ی قبل، ماده (۱۹) را واجد اشکال یا ابهام ندانسته بود و اصلاحات صورت گرفته در راستای رفع ایراد شورا نبوده است. البته اصلاحات فوق نیز مغایرتی با شرع یا قانون اساسی ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۱۹) مصوبه موضوع اصلاح ماده (۲۸) قانون، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۲۲-

[با توجه به اصلاح انجام‌شده قبلی در ماده (۱۰) اصلاحی قانون، موضوع ماده (۱۰) مصوبه، در ماده (۳۴) اصلاحی قانون، موضوع ماده (۲۲) مصوبه، عبارت «مواد (۱۰) یا (۱۲)» به عبارت «ماده (۱۲)» اصلاح می‌شود.]

ماده (۳۴) قانون^۱ به شرح زیر اصلاح می‌شود:

ماده ۳۴- در صورتی که شاکی ضمن طرح شکایت خود یا پس از آن مدعی شود که به جهات مذکور در ماده (۱۲) این قانون^۲ اقدامات یا تصمیمات

۱. ماده (۳۴) قانون فعلی دیوان: «ماده ۳۴- در صورتی که شاکی ضمن طرح شکایت خود یا پس از آن مدعی شود که اجرای اقدامات یا تصمیمات یا آراء قطعی یا خودداری از انجام وظیفه توسط اشخاص و مراجع مذکور در ماده (۱۰) این قانون، سبب ورود خسارتی می‌گردد که جبران آن غیرممکن یا متعسر است، می‌تواند تقاضای صدور دستور موقت نماید. پس از طرح شکایت اصلی، درخواست صدور دستور موقت باید تا قبل از ختم رسیدگی، به دیوان ارائه شود. این درخواست مستلزم پرداخت هزینه دادرسی نیست.»

۲. ماده (۱۲) قانون فعلی دیوان: «ماده ۱۲- حدود صلاحیت و وظایف هیئت عمومی دیوان به شرح زیر است:

با آرای قطعی یا خودداری از انجام وظیفه از سوی طرف شکایت سبب ورود خسارتی می‌گردد که جبران آن غیرممکن یا متعسر است، می‌تواند تقاضای صدور دستور موقت کند. درخواست صدور دستور موقت پس از طرح شکایت اصلی تا قبل از صدور رأی امکان‌پذیر است. و این درخواست مستلزم پرداخت هزینه دادرسی و پرداخت خسارات احتمالی نیست.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

در مرحله‌ی دوم، شورای نگهبان ماده (۲۲) مصوبه را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی ندانسته بود و اصلاحات بالا در راستای رفع ایراد شورا نبوده است. ضمن اینکه اصلاحات به عمل آمده نیز مغایرتی با شرع یا قانون اساسی ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۲۲) مصوبه موضوع اصلاح ماده (۳۴) قانون، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

* * *

ماده ۲۴-

[در ماده (۳۶) اصلاحی قانون، موضوع ماده (۲۴) مصوبه عبارت «درخواست» به عبارت «دادخواست» اصلاح می‌شود].
ماده ۳۶- در مواردی که ضمن دادخواست ابطال مصوبات موضوع ماده (۱۲) این قانون، تقاضای صدور دستور موقت شده باشد، رسیدگی و

→

۱- رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات اشخاص حقیقی یا حقوقی از آیین‌نامه‌ها و سایر نظامات و مقررات دولتی و شهرداری‌ها و مؤسسات عمومی غیردولتی در مواردی که مقررات مذکور به علت مغایرت با شرع یا قانون و یا عدم صلاحیت مرجع مربوط یا تجاوز یا سوءاستفاده از اختیارات یا تخلف در اجرای قوانین و مقررات یا خودداری از انجام وظایفی که موجب تضییع حقوق اشخاص می‌شود.

۲- صدور رأی وحدت رویه در موارد مشابه که آراء متعارض از شعب دیوان صادر شده باشد.

۳- صدور رأی ایجاد رویه که در موضوع واحد، آراء مشابه متعدد از شعب دیوان صادر شده باشد.

تبصره- ...»

اتخاذ تصمیم در خصوص تقاضای مزبور با رئیس و در غیاب وی نایب رئیس هیئت تخصصی مربوط است. با صدور دستور موقت، پرونده در هیئت تخصصی و هیئت عمومی خارج از نوبت رسیدگی می‌شود.

▪ توضیح اعمال تذکر

مجلس شورای اسلامی در مواد مختلف مصوبه‌ی اصلاحی، تغییر مفهوم «درخواست» به «دادخواست» را مقرر کرده است. نظر به اینکه در برخی از مواد مصوبه همچون ماده (۲۴) موضوع اصلاح ماده (۳۶) قانون، همچنان از واژه‌ی «درخواست» استفاده شده بود، شورا متذکر شد عبارت «دادخواست» جایگزین «درخواست» شود. اکنون تذکر شورا در ماده (۲۴) اصلاحی اعمال شده است.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۲۴) موضوع اصلاح ماده (۳۴) قانون، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۴۶-

ماده (۸۴) قانون و تبصره‌های آن^۱ به شرح زیر اصلاح می‌شود:

۱. ماده (۸۴) قانون فعلی دیوان: «ماده ۸۴- اموری که مطابق قانون در صلاحیت هیئت عمومی دیوان است، ابتداء به هیئت‌های تخصصی مرکب از حداقل پانزده نفر از قضات دیوان ارجاع می‌شود. رسمیت جلسات هیئت‌های تخصصی منوط به حضور دوسوم اعضاء است که به ترتیب زیر عمل می‌کنند:
الف- در صورتی که نظر اکثریت مطلق هیئت تخصصی بر قبول شکایت و ابطال مصوبه باشد، پرونده به همراه نظریه هیئت جهت اتخاذ تصمیم به هیئت عمومی ارسال می‌شود.
ب- در صورتی که نظر سه‌چهارم اعضاء هیئت تخصصی بر رد شکایت باشد، رأی به رد شکایت صادر می‌کند. این رأی ظرف بیست روز از تاریخ صدور، از سوی رئیس دیوان یا ده نفر از قضات دیوان قابل اعتراض است. در صورت اعتراض و یا در صورتی که نظر اکثریت کمتر از سه‌چهارم اعضاء بر رد شکایت باشد، پرونده به شرح بند (الف) در هیئت عمومی مطرح و اتخاذ تصمیم می‌شود.
تبصره ۱- تصمیمات هیئت‌های تخصصی بلافاصله به اطلاع قضات دیوان می‌رسد.
تبصره ۲- هرگاه مصوبه مورد شکایت به لحاظ مغایرت با موازین شرعی برای رسیدگی مطرح باشد موضوع جهت اظهارنظر به شورای نگهبان ارسال می‌شود. نظر فقهای شورای نگهبان برای هیئت عمومی و هیئت‌های تخصصی لازم‌الاتباع است.»

ماده ۸۴- اتخاذ تصمیم در هیئت‌های تخصصی به شرح زیر و با نظر اکثریت اعضای حاضر انجام می‌شود:

الف- رسیدگی به دادخواست ابطال مصوبات موضوع ماده (۱۲) این قانون:

۱- ...

۲- ...

[یک تبصره به جزء (۲) بند «الف» ماده (۸۴) اصلاحی قانون، موضوع

ماده (۴۶) مصوبه به شرح زیر الحاق می‌شود:]

تبصره- در خصوص آرای موضوع این جزء، حکم ماده (۹۴) این

قانون قابل اعمال است.

ب- ...

[مجلس بر مصوبه خود در ماده (۸۴) اصلاحی قانون، موضوع ماده

(۴۶) مصوبه، اصرار ورزید.]

▪ دیدگاه مغایرت

شورای نگهبان در مرحله‌ی دوم، اشکال یا ابهامی را متوجه ماده (۴۶) مصوبه ندانسته بود. اما نظر به اینکه هیئت عالی نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام در عمل به وظیفه‌ی قانونی تفویض شده به وی در راستای بند (۲) اصل (۱۱۰) قانون اساسی، این ماده را مغایر با سیاست‌های کلی دانسته بود، شورا بالتبع این ماده را مغایر با بند مذکور از اصل (۱۱۰) قانون اساسی شناخت. اکنون که قانون‌گذار اصلاحی را در این خصوص به عمل نیاورده است و بر مصوبه‌ی پیشین خود اصرار ورزیده است، بدیهی است اشکال سابق هیئت عالی و بالتبع شورای نگهبان به قوت خود باقی است.

▪ توضیح اعمال تذکر

مطابق ماده (۴۶) مصوبه موضوع اصلاح ماده (۸۴) قانون، هیئت‌های تخصصی صلاحیت اصدار رأی در خصوص ابطال یا عدم ابطال مصوبات را دارا هستند. شورا در مرحله‌ی قبل متذکر شد ماده (۹۴) قانون نیز متناسب با این موضوع مورد بازنگری قرار گیرد؛ چرا که در آن اشاره‌ای به آرای هیئت‌های تخصصی نشده بود و تنها در خصوص خلاف موازین شرع بودن آرای هیئت‌های عمومی تعیین تکلیف شده بود. اکنون به موجب تبصره‌ی الحاقی به ماده (۴۶)، آرای هیئت تخصصی نیز مشمول حکم ماده (۹۴) قانون قرار گرفته است و تذکر پیشین شورا اعمال شده است.

■ نظر شورای نگهبان

۲- با عنایت به نظر هیئت عالی نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام در خصوص طرح فوق، مصوبه در موارد مذکور در نامه این هیئت، مغایر بند (۲) اصل (۱۱۰) قانون اساسی شناخته شد. به پیوست نظر این هیئت به شماره ۱۰۳۳۹۸/۰۱۰۱ مورخ ۱۴۰۱/۱۱/۱۲ در خصوص این طرح عیناً جهت اقدام لازم ارسال می‌گردد.

* * *

ماده ۴۹-

ماده (۸۹) قانون^۱ به شرح زیر اصلاح می‌شود:

[در ماده (۸۹) اصلاحی قانون، موضوع ماده (۴۹) مصوبه، عبارت «شعب دیوان و سایر مراجع اداری» به عبارت «شعب دیوان و مراجع اداری» اصلاح می‌شود.]
ماده ۸۹- هرگاه به تشخیص رئیس دیوان، در موضوعات مشابه، آرای متعارض از یک یا چند شعبه دیوان صادر شده باشد، وی می‌تواند دستور بررسی آن را جهت صدور رأی وحدت رویه صادر نماید. هیئت عمومی پس از بررسی و احراز تعارض، با اعلام رأی صحیح، نسبت به صدور رأی وحدت رویه اقدام می‌کند. در صورتی که هیئت عمومی آرای موضوع تعارض را غیر صحیح تشخیص دهد، نظر صحیح را با صدور رأی وحدت رویه اعلام می‌کند. این رأی برای شعب دیوان و مراجع اداری و همچنین برای هیئت‌های

۱. ماده (۸۹) قانون فعلی دیوان: «ماده ۸۹- هرگاه در موارد مشابه، آراء متعارض از یک یا چند شعبه دیوان صادر شده باشد، رئیس دیوان موظف است به محض اطلاع، موضوع را ضمن تهیه و ارائه گزارش در هیئت عمومی دیوان مطرح نماید. هیئت عمومی پس از بررسی و احراز تعارض و اعلام رأی صحیح، نسبت به صدور رأی اقدام می‌نماید. این رأی برای شعب دیوان و سایر مراجع اداری مربوط در موارد مشابه لازم‌الاتباع است. اثر آراء وحدت رویه مذکور نسبت به آینده است و موجب نقض آراء سابق نمی‌شود لکن در مورد احکامی که در هیئت عمومی مطرح و غیر صحیح تشخیص داده شده شخص ذی‌نفع ظرف یک ماه از تاریخ درج رأی در روزنامه رسمی حق تجدیدنظر خواهی را دارد. در این صورت پرونده به شعبه تجدیدنظری که قبلاً در پرونده دخالت نداشته ارجاع می‌شود و شعبه مذکور موظف به رسیدگی و صدور رأی بر طبق رأی مزبور است.»

تخصصی و هیئت عمومی در مورد رسیدگی به ابطال مصوبات موضوع بند (۱) ماده (۱۲) این قانون در ارتباط با آن موضوع لازم‌الاتباع است. ...

▪ دیدگاه عدم مغایرت

شورا در مرحله‌ی قبل، ماده (۴۹) را واجد اشکال یا ابهام ندانسته بود و اصلاحات صورت گرفته در راستای رفع ایراد شورا نبوده است. البته اصلاحات فوق نیز مغایرتی با شرع یا قانون اساسی ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۴۹) موضوع اصلاح ماده (۸۹) قانون، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۶۶-

ماده (۱۲۰) قانون^۱ به شرح زیر اصلاح می‌شود:

ماده ۱۲۰- ...

[در تبصره ماده (۱۲۰) اصلاحی قانون، موضوع ماده (۶۶) مصوبه، عبارت «با حفظ محرمانگی طبق قوانین و مقررات مربوط» بعد از واژه «مکلفند» اضافه می‌شود.]

تبصره- دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۱۲) این قانون مکلفند با حفظ محرمانگی طبق قوانین و مقررات مربوط یک نسخه از مصوبات، آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخش‌نامه‌های خود را ظرف مدت یک ماه پس از وضع یا صدور، در پایگاه الکترونیکی دیوان قرار دهند. خودداری از اجرای این تکلیف از سوی دستگاه‌های مذکور، تخلف اداری محسوب می‌شود.

▪ دیدگاه عدم ابهام

مجلس شورای اسلامی در ماده (۶۶) پیشین، دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۱۲) را مکلف کرده بود یک نسخه از «دستورالعمل‌ها و بخش‌نامه‌های» ابلاغی خود را ظرف یک ماه پس از وضع

۱. ماده (۱۲۰) قانون فعلی دیوان: «ماده ۱۲۰- شعب تشخیص فعلی دیوان پس از رسیدگی به پرونده‌های موجود منحل می‌شوند.»

یا صدور، در پایگاه الکترونیکی دیوان قرار دهند. اما نظر به اینکه روشن نبود اطلاق حکم ماده (۶۶) سابق، شامل مصوبات و دستورالعمل‌های محرمانه و دارای جهات امنیتی نیز می‌شد یا خیر، شورا حکم مذکور را واجد ابهام جدید شناخت. حال با توجه به اینکه در ماده (۶۶) اصلاحی، به لزوم «حفظ محرمانگی» و رعایت «قوانین و مقررات مربوط» در بارگذاری مصوبات دستگاه‌ها در سایت دیوان تصریح شده است، ابهام پیشین شورا در این مورد نیز منتفی شده است.

■ نظر شورای نگهبان

ماده (۶۶) موضوع اصلاح ماده (۱۲۰) قانون، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای مدظله العالی

«... شما استدلال دارید، اما این استدلال برای مجلس، گاهی معلوم نیست، گاهی برای مجمع تشخیص هم درست معلوم نیست، ... در حالی که خوب است در متن آن حکم اشاره‌ای به استدلال بشود و در یک محل جداگانه آن استدلال به تفصیل نوشته بشود.»

در دیدار با اعضای شورای نگهبان (۱۳۷۹/۴/۲۸)

تهران | خیابان شهید بهشتی
خیابان سرافراز | کوچه پنجم | پلاک ۱۱

www.ccri.ac.ir

کد پستی ۱۵۹۷۸۵۶۱۱۳
دبیرخانه ۰۲۱۸۸۵۳۳۴۲۲

پژوهشکده شورای نگهبان